

כניסה:	יציאה:	ר"ת:
19:21	20:33	21:03

עיוני הפרשה

שיעורו השבועי של מורנו המשגיח רבי מאיר ישראל שליט"א

עיונים

קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע (במדבר כ, ח)

וצריך להבין מדוע כאן נצטווה משה לדבר אל הסלע כמ"ש **'ודברתם אל הסלע'**. ואילו בפרשת בשלח כשיצאו ממצרים נצטווה משה להכות בצור כמ"ש **'ויצמא שם העם למים וילך העם על משה...'** ויאמר ה' אל משה... הנני עמד לפניך שם על הצור והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ויעש כן משה" (שמות יז, ג-ד).

וברש"י שם הרגיש בדבר ופ"י ומטן אשר הכית בו את היאור שהיו ישראל אומרים שהמטה מוכן רק לפורענות בעשרת המכות ובמצריים לכן יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן. נמצא שרק בתחילה היה עניין להכות על ידי המטה (הבה"ח ישראל שמחון הי"ח).

ועיין בילקוט שמעוני (במדבר סימן תשס"ג) וז"ל **'ודברתם אל הסלע והכיתם לא נאמר אלא ודברתם כשהנער קטן רבו מלמדו ומכה אותו, כיון שהגדיל בדבור הוא מיסרו, כך אמר הקב"ה למשה כשהיה **הסלע קטן** הכית אותו שנאמר והכית בצור אבל עכשיו **שהגדיל** ודברתם אל הסלע"'**. וצ"ב.

וההפלאה בספרו 'פנים יפות' (שם) כתב וז"ל **'לפי פשוטו יש לומר... שלפי אמונת ישראל ביום ההוא כן היה מתלבש הנס בדרך הטבע, כשאנים ראויין כ"כ לנס מתלבש הנס בדרך הטבע, ולפי האמונה והבטחון כן הוא הנס כדכתיב (ירמיה יז, ז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו, וכבר הארכנו בזה בכמה מקומות, ולפי שברפידים לא היה אמונתם חזקה כ"כ כדכתיב (שמות יז, ז) ועל נסותם את ה', הוצרך להיות הנס קצת בדרך הטבע להכות את הצור, אבל עתה בהיותם בקדש לא היה צריך כ"כ להכות אלא בדיבור בעלמא, שהוא יותר שלא כדרך הטבע שהסלע יתן מימיו ע"י דיבור"'** עכת"ד. ולפי דבריו יש לבאר לשון המדרש הנ"ל 'קטן וגדול' כלפי דרגתם של ישראל.

והאור החיים תירץ, ברפידים היו קודם מתן תורה והוצרך הכאה לשנות הטבע, אבל בקדש היו אחר מתן תורה והטבע משעובד ללומדי תורה וסגי בדיבור בעלמא. וכ"כ הפנים יפות בדברים (ד, כא) וז"ל **'ברפידים אמר הש"י למשה 'והכית בצור' ובקדש אמר 'ודברתם אל הסלע'. היינו לפי מדרגות ישראל, דברפידים הוצרך הנס להיות ע"י מעשה, אבל בקדש שנתעלו ישראל **במתן תורה** לא הוצרך להיות הנס ע"י מעשה אלא בדיבור בלבד. וכן מצינו בבקיעת הים שהיה ע"י מעשה דכתיב (שמות יז, טז) הרים מטר על הים ובקעהו, אבל גבי בקיעת הירדן לא מצינו בו מעשה, וכן בהעמדת יהושע את החמה היה בדיבור בעלמא שאמר שמש בגבעון דום. וכן במלחמות עמלק ברפידים כתוב (שם יז, יא) והיה כאשר ירים משה את ידו הוצרך למעשה, אבל כשבא הכנעני מלך ערד שהוא עמלק, כמ"ש (במד"י, ט, י"א) כתיב **'וידר ישראל נדר אם תתן את העם הזה בידי' ולא הוצרך למעשה**" עכ"ל.**

עוד כתב שם לתרץ וז"ל **'כי המשכת המים היה משפע המים העליונים והמשכה זו היה ברפידים מצד הדין כענין גבורות גשמים, שאחז"ל בריש מסכת תענית (ב) שנתנו בגבורה, וכן אמרו (שם יט) גבי חוני המעגל שהתחילו לירד בזעף. ויש המשכה מצד החסד והוא המשכת המים בנחת ולא בשטף. וכוונת השי"ת היה שימשיך ממקום העליון שישפיע בחסד, והיינו שידברו אל הסלע ולא בהכרח ע"י הכאה כמו שהיה ברפידים שהיה מצד הדין, והרמז לזה כי שם כתוב והכית בצור (שמות יז, ו) ומספר צור הוא כמספר שם אלהים [במילוי האותיות] עם הכולל, והכא **'ודברתם אל הסלע'** המספר סלע הוא כשם אדני במילוי עם הכולל, וידוע כי שם אדני הוא מקום המתקת הדינים במדת החסד"'** עכת"ד.

ובמקום אחר (דברים לבי, ג) הוסיף לבאר בזה הפסוק **'וינקוהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור'** המדבר על שני הפעמים שהוציא משה מים לעם

וז"ל: **'הוא מה שמצינו בתורה שני פעמים, בתחילה והכית בצור ויצאו מים (שמות יז, ו), וכתוב (במדבר כ, ח) ודברתם אל הסלע ונתן מימיו. אלא דגבי 'צור' היו יוצאים המים בנחת, משא"כ גבי 'סלע' שיצאו בזעף [אחר שחטא משה והכה ולא דיבר] כדאיתא במדרש (רבה יט, ט). והדבר ידוע ש'שמך' נוה לשמים ולבריות וקרב לגבי מזבח, אבל 'דבש' הוא מצד **הגבורות** ע"כ לא קרב לגבי מזבח, לכך א' ויניקוהו דבש מסלע בחינת הגבורה, אבל צור יצאו בנוח כשמן הטוב" עכת"ד.**

ו'אברבנאל' (שמות יז, א-ז) תירץ באופן אחר וז"ל **'גם צוה כאן בצור להכות (כאן יז, ו), ובסלע צוה לדבר (במדבר שם). לפי שהצור, להיות בו התחלת נס המים, הוצרך להכאה כדי שבה יתהפך יסוד הארץ למים על דרך נס. אבל אחר היות נס המים מתישב וקיים, היה די בשידור ויגזור על הסלע שיתן המים שכבר נעשו בנס אלהי. גם אמר בצור (כאן יז, ו): 'ויצאו מים', ובסלע אמר (במדבר שם): 'ונתן מימיו'. לפי שלהיות בצור התחלת הנס מהמים, היה ראוי שיאמר 'ויצאו מים' כלומר שיצאו מחדש. אבל בסלע שהיה נותן מים שכבר נעשו ויצאו בדרך נס קדם, לכן אמר 'ונתן מימיו', רוצה לומר הרגילים לצאת" עכת"ד. ויש להתבונן בלשון הפסוק 'ההפכי הצור אגם מים, חלמיש למעינו מים' ודו"ק. ויש ליישב.**

ובספר 'חנוכת התורה' מיישב בדרך פלפול ע"פ חז"ל במסכת ב"מ (פ"ו, ב) שהקב"ה זימן להם מים במדבר בזכות אברהם אבינו שאמר 'וקח נא מעט מים' וכיון שעשה ע"י שליח זכו גם הם למים ע"י שליח והוא משה רבינו. מעתה ברפידים שהשכינה דברה מתוך גרונו של משה, אם היה מוציא מים על ידי דיבור היה נחשב שהמים יצאו על פי ה' ולא על ידי שליח, לכן הוצרך להכות במטה. אבל בפרשתנו שמשה כעס על בני ישראל ואמר להם 'שמעו נא המורים' נסתלקה שכינה ממנו כמאמר חז"ל **'כל הכועס שכינה מסתלקת ממנו'** ממילא היה באפשרות משה לדבר אל הסלע ולקדש שם ה' ועדיין יחשב שבאו מים על ידי שליח כי השכינה לא מדברת מתוך גרונו, וכיון שמשה הכה בסלע, נחשב לו לחטא. ודפח"ח.

ובחידושי רבי מאיר אריק' תירץ באופן נפלא ע"פ מש"כ בחומש דברים (לב, נא) שהקב"ה מבשר למשה שלא יכנס לארץ בגלל חטא מי מריבה 'על אשר מעלתם בי' ויש להקשות היכן מצינו שמשה רבינו מעל? אלא שמבואר במדרש (במדבר רבה פרק יח) שהמטה שבו הכה משה רבינו היה המטה של אהרן שפרח והוציא שקדים במחלוקת קורח [עיין אבן עזרא יז, יח שנחלקו בזה הראשונים] ומאותו זמן שהונח באהל מועד התקדש המטה וחשיב 'הקדש'. מעתה מיושב נפלא, בפרשת בשלח כשהיו ברפידים עדיין לא התקדש המטה ולכן היה אפשרות להכות בו את הסלע ולכן נצטווה שם **'והכית בצור'**, אבל כאן בקדש לאחר מחלוקת קרח שנתקדש המטה נצטווה משה בדווקא לדבר אל הסלע וכיון שהכה חשיב 'מעילה' וזה היה חטאו 'על אשר מעלתם בי'. כפתור ופרח.

ותמת שם מרים ותקבר שם: ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן (במדבר כ, א)

פרש"י **'ותמת מרים ולא היה מים לעדה - מכאן שכל מ' שנה היה להם הבאר בזכות מרים'** ומקורו ממסכת תענית (ט). **'רבי יוסי ברבי יהודה אומר שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל אלו הן משה ואהרן ומרים ושלש מתנות טובות ניתנו על ידם ואלו הן באר וענן ומן באר בזכות מרים"'** והקשה המהרש"א (ב"מ פו:) מגמרא ערוכה שם **'תנא דבי רבי ישמעאל בשכר שלשה [דברים שעשה אברהם אבינו] זכו לשלשה, בשכר חמאה וחלב זכו למן, בשכר והוא עומד עליהם זכו לעמוד הענן, בשכר יוקח נא מעט מים זכו לבארה של מרים"'** משמע שזכו לבאר בזכות אברהם אבינו ולא בזכות מרים.

ותירץ ז"ל "ויש לומר בזכות אברהם לא היו זוכין בהן אלא לפי שעה, אבל בזכות משה ואהרן ומרים היו נמשכים המן והענן והבאר כך זמן רב מ' שנה ולכן כשמת אהרן נסתלק הענן וכשמתה מרים נסתלק הבאר וכשמת משה נסתלק המן". ויש להעיר על תרוצו ממה שכתב ה"פה עינים" (שם) איתא במדרש (ב"ר פמ"ח) "רבי אליעזר בשם ר' סימא אמר כו' חייך שאני פורע לבניך במדבר ובישוב **ולעתיד לבוא**" משמע שבזכות אברהם לעולם וי"ל.

הבן יהוידע (שם) כתב לתרץ "ונראה בס"ד, דאין הכי נמי תחלה פסק להם הקב"ה טובות אלו בזכות אברהם אבינו ע"ה, וכשהגיע זמן יציאתם ממצרים ללכת במדבר, אז הגיע זמן שיקבלו טובה של הענן, אך כשיצאו ממצרים יצאו ביד רמה (שמות י"ח), כתרגומו 'ברמות רוחא' הפסידו מחמת זה הטובה של הענן, ונתנה להם בזכות אהרן הכהן ע"ה, וכאשר כלתה הצידה שהוציאו ממצרים, הגיע הזמן שיתן להם הקב"ה לחם מן השמים, בזכות אברהם אבינו ע"ה, שהביא חמאה וחלב, אך כיון שהתלוננו וחסאו באומרם הוצאתם אותנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב (שמות ט"ז), הפסידו הטובה הזאת, וניתנה להם בזכות משה רבנו ע"ה, וכאשר הגיעו לרפידיים שלא היה שם מים, הגיע זמן טובת המים שפסק להם הקב"ה, בשכר יוקח נא מעט מים, אך כיון שחסאו בדבורם ואמרו למשה רבנו ע"ה, שהוציאם להמיתם, הפסידו הטובה של המים, שפסק להם בזכות אברהם אבינו, ונתנה להם בזכות מרים הנביאה" עכ"ל.

בספר 'מרכבת המשנה' על המכילתא תירץ שבזכות אברהם זכו בני ישראל לבאר מים לרחיצה ובזכות מרים זכו אף לשתיה. שהרי אברהם אמר 'יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם'.

בספר 'דברי יחיאל' תירץ שבזכות אברהם זכו למים במדבר בכמות מועטה כמו שאמר 'יקח נא מעט מים' ובזכות מרים זכו לשפע של מים כמ"ש 'ויצאו מים רבים'.

בעלי המוסר מתרצים שבזכות אברהם אבינו שהשריש מידת החסד בו ובזרעו לדורות, זכתה מרים לעשות חסד על המים עם משה 'ותתצב אחותו מרחוק' ובזכותה זכו ישראל לבאר מים.

נמצא שאכן הבאר בזכות אברהם, משה, ומרים. בזה יש לפרש הפסוק (במדבר כא, יח) "באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם" חפרוה שרים – הכוונה למשה אהרון ומרים, שהרי הבאר בזכות מרים ומשה ואהרון נצטוו 'ודברתם אל הסלע' וכן חזרה אחר פטירת מרים בזכות משה. ו'כרוה נדיבי עם' הכוונה לאברהם אבינו שהיה הראשון לזכות הבאר ומצינו שנקרא אברהם 'נדיב' כמ"ש במדרש (רבה שיר השירים ז, ה) 'בת נדיב - בתו של אברהם שנקרא נדיב המד"א (תהלים מ"ז) נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם". או נפרש 'שרים' על משה ואהרון כמ"ש רש"י שם 'נדיבי עם' על מרים ע"ש 'ותחייך את הילדים'. עוד רמז נאה כתב החיד"א עה"פ "ההפכי הצור אגם מים" ס"ת מרים. "חלמיש למעינו מים" ס"ת משה עם הכולל. כמו כן 'מים מן הסלע' כמנין 'משה'.

עוד יש לתרץ קושיית המהרש"א שבבאר היה ב' עניינים א. גשמי - לשתיה ורחיצה וכדו' ב. רוחני - השגת החכמה ורפואה כידוע מהמהר"ח"ו שהאריז"ל נתן לו מעט מבארה של מרים ונפתחו לו מעיינות החכמה. וענין הרפואה מבואר במדרש (במדבר רבה פ"ח) שסומא אחד טבל והזדמנה לו 'בארה של מרים' ונתרפא. וכ"כ הרמ"א (או"ח סימן רצט) "וי"א לדלות מים בכל מוצאי שבת, כי בארה של מרים סובב כל מו"ש כל הבארות ומי שפוגע בו וישתה ממנו **יתרפא** מכל תחלואיו (כל בו) עכ"ל. ולפ"ז הענין הגשמי שהיה בבאר זכו בזכות אברהם שנתן לאורחים שנדמו כערביים מים לצרכי הגוף. אבל מרים שעליה נאמר 'ותחייך את הילדים' והיתה פועה ומרפאה את הנולד ואת היולדת, וכן נאמר שם 'כי חיות הנה' וביאר התרגום 'כי **חכימן** אינון'. וכן אמרו בתנחומא (במדבר ב) בזכות שאמרה 'שירה על הים' זכו לבאר. לכן זכתה וזיכתה באר של חכמה ורפואה.

ויאמר ה' אל משה אל תירא אתו וגו' (במדבר כא, לד)

ופרש"י "שהיה משה ירא להילחם, שמא תעמוד לו זכותו של אברהם שנאמר (בראשית יד) ויבא הפליט הוא עוג שפלט מן הרפאים". והקשה 'באילת השחר' הלא כוונת עוג היתה שאברהם יצא להלחם עמהם וימות שם והוא ישא שרה אשתו כמבואר ברש"י (בראשית י"ג).

וי"ל שקיבל שכר לפי דרגתו שלא הרג את אברהם או שהיה לוקח את שרה בעודה תחתיו כמו פרעה. ושם תירץ, ללמדך גודל השכר על מעשה טוב

שעושה האדם, ואף אם כוונתו 'שלא לשמה' מ"מ אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה. ויש להעיר מגמרא בע"ז (ג:) לעתיד לבוא רוצים אומות העולם לקבל שכר על גשרים ומרחצאות וה' משיב להם 'לצורך עצמכם עשיתם' ומ"ש. ויש לחלק בין שכר בעוה"ז לעתיד לבוא. ונראה לומר איפכא, שכאן חידש הקב"ה למשה, שאין לפחד מעוג כיון שלא עשה זאת למען אברהם ולא נחשב מאומה בעיניו כמו שיישב הקב"ה לאומות העולם לעתיד. ומכאן עלינו ללמוד לעשות מעשינו לשם שמים 'וטהר לבנו לעבדך באמת'. אמן.

פרפראות

על כן יאמר בספר מלחמת ה' את והב בסופה... כי אש יצאה

מחשבון להבה מקרית סיחן אכלה ער מואב בעלי במות ארנן (במדבר כא, י"ד, כח)

כתב האריז"ל שמלחמת ישראל בסיחון ועוג היתה בשני שמות הקודש. שם אדנות שעולה כמנין 65 ושם אלקים שעולה כמנין 86 וזה רמז כאן הפסוק 'מלחמות ה' את והב בסופה' המילה 'סופה' יש בתחילת ס' ובסופה ה' שעולה כמנין 65 שם אדנות, ויש בתוכה אותיות ו' פ' שעולה כמנין אלקים 86.

והוסיפו לבאר בזה רמז נפלא בפסוק כ"ח נאמר "כי אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחן" רמז בזה הפסוק לשני שמות הקודש ועל זה אמר 'בואו חשבון' כאשר תיקח תיבת 'אש' שעולה כמנין 301 ותוציא אותה מתיבת 'חשבון' שעולה כמנין 366 ישאר בידך 65 כמנין שם אדנות. וכאשר תוציא תיבת 'להבה' שעולה כמנין 42, מתיבת 'סיחון' (כפי שכתובה בתורה חסר) שעולה כמנין 128, ישאר בידך 86 כמנין שם 'אלקים' ובאלו השמות נעשו הניסים.

והוסיף מרגלית נפלאה בספר 'קדושת ציון' [באבוב] לפי זה יובנו דברי רש"י בפרשת ואתחנן (גכ"ד ד"ה אשר) שם מתפלל משה "אדני- אלקים אתה החלות להראות את עבדך את גדלך" וכתב רש"י היינו מלחמת סיחון ועוג, ונלאו המפרשים להבין היכן נרמז בתיבות אלו מלחמת סיחון ועוג דווקא. אך לפי דברי האריז"ל אתי שפיר נפלא כיון שהזכיר משה בתחילת דבריו 'אדני- אלקים' כוונתו למלחמת עוג וסיחון שנעשתה בצירוף שני שמות אלו בדווקא. והוא פלא.

ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים (במדבר כא, א)

יש להעיר מדוע בפטירת מרים הוזכר רק 'חודש הפטירה' ולא 'תאריך היום', ואילו בפטירת אהרן (במדבר לג, לח) מוזכר גם החודש וגם היום כמ"ש "וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש".

ותירצו, כיון שאהרון ומרים נפטרו במדבר, שמא יחשבו שגם הם מתו מחמת חטא המרגלים שנגזר על כל הדור ההוא למות במדבר, פרסמה התורה את התאריך פטירה שלהם. וכיון שהמתים בחטא המרגלים היו מתים כל שנה רק בט' באב כמבואר במדרש וברשב"ם (ב"ב ק"י). לכן אצל מרים מספיק לומר שנפטרה בחודש הראשון [ניסן]. אבל אהרון שנפטר בחודש החמישי [אב] כתבה התורה גם את התאריך שזה היה 'באחד לחדש' ולא בט' באב כמו החוטאים. הפלא ופלא.

ויש סמך לפירוש זה ע"פ מה שפירש רש"י (כ, א) ויבואו בני ישראל כל העדה עדה השלמה שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים וסמך ליה ותמת שם מרים נראה שהפסו' בא להדגיש שכלו מתי מדבר שנגזר עליהם מיתה מחמת המרגלים ואף על פי שמרים מתה עתה אינה קשורה לחטא זה כמו כן להלן בפסו' כ"ב לפני פטירתו של אהרון שוב נאמר ויבואו בני ישראל כל העדה ואף שם פי' רש"י כולם שלמים ועומדים להיכנס לארץ שלא היה בהם א' ממתי מדבר וכיון שמת אהרון עתה מדגישה התורה את תאריך פטירתו שממנו מוכח שלא קשור לחטא המרגלים.

לעדכוניש, הארות והערות: 053-315-78-38/054-696-38-59

השיעור מוקדש לעילוי נשמת **אברהם בן דוד דקה וניסים בן רחל דסה ז"ל** להצלחת הבחורים החשובים **ישראל בן אביגיל שמחון והחפץ בעילום שמו הי"ו** לזיווג הגון בקרוב אמן.

